

Hij vindt het de taak van het OM om te zorgen dat we kunnen blijven geloven in een rechtvaardige samenleving. 'Als mensen zien dat echte slechteriken de dans ontspringen wordt hun rechtvaardigheidsgevoel aangetast.' Interview met Marnix Eysink Smeets.

'RICHT JE OP WATER Marnix Eysink Smeets wil een OM dat gevoel heeft voor wat er speelt ECHT INHAKT'

'Ik ben oprecht blij met de koers die het OM heeft gekozen om meer gevoeligheid te tonen voor de omgeving.' Marnix Eysink Smeets zakt wat onderuit en strekt zijn benen. Op het terras in de achtertuin van het Haagse café Schlemmer is het goed toeven. Water klattert in de fontein. Wijnglazen rinkelen om ons heen. De lunch zit erop.

Marnix Eysink Smeets is expert veiligheidsperceptie, lector Public Reassurance bij inHolland en oprichter van de Landelijke Expertisegroep

Veiligheidspercepties. Afgelopen mei heeft hij een lezing gehouden tijdens een expertmeeting over veiligheidsbeleving georganiseerd door het OM-programma High Impact Crime.

Voor alle zekerheid bekijkt hij zijn aantekeningen op zijn laptop en steekt van wal: 'Het draait allemaal om publiek vertrouwen.'

Hoe staat het eigenlijk met dat vertrouwen in veiligheid?

Het interesseert mij niet hoe de statistieken over veiligheid eruit zien. Hoeveel turfjes er gezet zijn

vanuit een systeem. Ik vraag me liever af hoe mensen zich voelen. Die voelen zich in het dagelijks leven best veilig. We zijn een van de veiligste landen ter wereld. Dat vergeten we overigens nog wel eens.

Er zijn kleine groepen die de uitzondering vormen. Mensen die in kwetsbare buurten te leiden hebben van intimiderende groepen bijvoorbeeld. Ik heb vertelden jaar de knuppel in het hoederhok gevoeld door te beginnen over de 'onaantastbaren'.

Onaantastbaren?

Als in buurten bepaalde jongens en jonge mannen overal mee weggelopen, omdat iedereen bang is van hun intimiderend gedrag, is dat op zich al erg genoeg. Maar als de overheid zich dan ook nog onmachtig toont krijgen die mannen pas echt een aura van onaantastbaarheid. Dan ga je als buurtbewoner pas echt onveilig voelen. Want als zelfs de overheid deze gasten niet stopt, wie dan nog wel?

Ik hanteer heel graag de 80 / 20 regel. Voor 80 procent is Nederland

een voortreffelijk veilig land, voor 20 procent – en dat is sterk overdreven – zijn we dat niet. Er is bijna geen bestuurder die dit hardop durft te zeggen. Maar het wordt hoog tijd dat het een keer gezegd wordt. Want het betekent namelijk ook dat we geen woud van repressie hoeven uit te rollen over het hele land, maar dat we heel gericht op die 20 procent moeten gaan zitten. En vergeet niet dat die groep heel dynamisch is.

Gerichte repressie dus? Hoe ziet dat eruit?

Grenzen stellen. Niet op een koude manier, maar laten zien dat je gevoel hebt voor wat er hier speelt. Dat het ene bepaalde gedrag niet wordt gepikt. Dat je ziet dat mensen er problemen mee hebben. Mensen moeten zich veilig weten. En wanneer voelen mensen zich veilig? Als je allereerst serieus laat blijken oog te hebben voor hun problemen. En daar dan op een integere, gedegen, betrouwbare en voorspelbare manier mee aan de slag gaat. Dat zijn dus ook de waarden die je moet uitdragen. ▶

Marnix Eysink Smeets:

'Ik pleit voor een mythische rol voor het OM'

'Het OM mag een beetje conservatief zijn'

Dat doet het OM toch al? Je zei net zelf dat je blij was met de gekozen koers.

Als je gevoeligheid voor de omgeving door zichtbaarheid en herkenbaarheid van interventies wilt tonen dan heb je me meteen mee. Maar als die merkbare en herkenbare woorden slaan op de organisatie zelf, dan gaat het mis. Dat is voor burgers volkomen oninteressant. Mensen willen dat de problemen waar zij last van hebben, worden aangepakt en het zal ze een rotzorg zijn wie dat doet.

Kijk overigens uit dat zichtbaarheid, merkbaarheid en herkenbaarheid geen holle termen worden die in elk beleidsstuk terugkeren maar verder elke betekenis verloren hebben. Dat zie ik nu al wat gebeuren. Wat mij betreft zet je de - ambtelijke - doodstraf op het gebruik van die woorden. Daag mensen uit in andere woorden aan te geven wat er op dit vlak echt gebeuren moet. Kijk uit dat het OM niet te glad wordt. Liever een hoekig OM, die goed probeert, dan een glad OM met praatjes.

Hoe kan het OM bijdrage aan de veiligheidsbeleving?

Je moet je afvragen waar het OM voor staat. Wat is nou de essentiële bijdrage van het OM? Mensen hebben - om veilig te zijn - de behoefte om te kunnen geloven dat ze in een rechtvaardige wereld leven. Een onderdeel van die rechtvaardige wereld is te kunnen geloven dat echte boeven er niet over een kind dat een kauwgompje heeft gejat, maar over gedrag dat echt tegen ons rechtsgevoel indruist. Dat we zeggen: dat kan

zien en die rol wil ik geloven! Dat vereist ook enige afstand. Een moderne vorm van afstandelijkheid. Je kan tegelijk, afstandelijk zijn en compassie tonen.

Compassie en afstand - dat klinkt tegengesteld.

Denk maar aan Hare Majesteit de Koningin. Zij doet het voortreffelijk. Het koningshuis is gebaseerd op mythische. Toch komt ze met veel compassie uit de hoek. Nu wil ik het OM niet met de majesteit vergelijken, maar de termen staan niet op gespannen voet met elkaar.

Nog even terug naar de onaanstaabaren. We richten ons toch ook op High Impact Crime?

Het is een prachtig begrip, maar loop niet in de valkuil van juridische definities. Je moet leren zien dat strikt genomen alleen burgers zelf kunnen aangeven wat High Impact Crime is. Voor de een is dat een

overval, maar voor de ander kan dat ook een fietsdiefstal zijn. Niet de delictomschrijving, maar de betekenis die mensen zelf aan een delict geven is doorslaggevend. Om die te kunnen zien moet je dus omschakelen van een juridische naar een psychologische manier van kijken. Dat is best lastig, als het juridische je van oudsher in de genen zit. Maar luik het je, dan heeft het echt effect op de veiligheidsbeleving van mensen, net als op het vertrouwen in het strafrechtelijk systeem. Dat is uit onderzoek wel gebleken!

Wat vind je eigenlijk van de ZSM-ontwikkelingen?

Ja, die ontwikkeling vind ik veel belovend. Het is een richting die me wel aanspreekt. Zo ben ik ook te spreken over de Top-600 aanpak in Amsterdam. Ze zijn er nog niet - het moet nog maar bewezen worden dat dit echt gaat werken - maar er begint iets te komen. Een goed voorbeeld is ook hoe de Amsterdamse driehoek de zaak Robert M. heeft aangepakt. Dat was fantastisch. Zo wil ik mijn bestuur zien.

Waarom niet?

Op het moment dat je je te populair opstelt, verlies je uiteindelijk de legitimiteit en het vertrouwen van de samenleving. Ik ben eerder iemand die pleit voor een mythische rol voor het OM. Ik hoef niet zo nodig de persoon achter de officier van justitie te zien. Ik wil hun rol

Het valt me overigens op dat daar waar je echt wat ziet veranderen dat vooral lijkt te zitten in het commitment en de overtuiging van de betrokken bestuurders. In het feit dat zij geloofwaardig uitstralen te zien wat de lokale samenleving dwars zit, en dat zij de vastberadenheid hebben daar nog wat aan gaan doen ook.

Het OM moet dus gevoo... achter de boeven aan?

Rechtvaardigheidsbeleving zit niet alleen maar in de aanpak van slechteriken, het betekent ook dat mensen die iets overkomen is rechtvaardig worden behandeld. Ik bedoel slachtoffers. Die moeten op een goede manier worden bejegend.

Zie je het omgaan met slachtoffers dan fout gaan?

Nou ja, de criminologie kent het klassieke verschijnsel van secundaire victimisatie: slachtoffer die zo bejegend worden dat ze zich wederom slachtoffer voelen. Ik heb vaak gezien dat dat zo veel beter is geworden.

Het OM maakt veel werk van slachtofferzorg.

Ja, maar je moet wel weten wat je rol is: je moet geen hulpverlener worden. Dat verwachten mensen bovenal serieus genomen worden. Mensen moeten het gevoel hebben dat het OM ziet wat hen is overkomen. En daar dan niet alleen functioneel op reageert, maar ook met enige compassie en empathie. Mensen willen vooral zorgvuldig behandeld worden in het normale contact. Met een bloemetje aan het bed van een slachtoffer staan - laat dat maar over aan de burgemeester of de politie over.

De omgang met slachtoffers is wellicht belangrijk, maar ik vind het nog veel belangrijker dat mensen zien dat het strafrechtelijke systeem zich richt op de problemen waar zij mee te maken hebben. Daar moet de compassie zitten. Dat het OM weet waar burgers tegenopkomen. Het is niet zo dat alles waar de samenleving zich druk over maakt - het OM zich daar kritiek-

loos op richten. Dan gooi je het kind met het badwater weg. Het OM moet heel zorgvuldig omgaan met zijn magisterlijke rol.

Hoe ziet die magisterlijke rol er dan uit?

Hip, modern of innovatief hoort niet bij het OM. Daar moet het OM ook geen complex van krijgen als het dat niet is. Het OM mag een beetje conservatief zijn! Hip is grillig en veranderlijk. Burgers willen erop vertrouwen dat het OM een betrouwbare organisatie is. Burgers hebben een officier van justitie nodig die begrijpt wat er op straat gebeurt.

Succes zit dus in details, in de handel van individuen. In het handelen van parketsecretarissen, van hulpofficieren, van politiemannen. Zij die direct met burgers in contact staan. Zij zijn maatgevend en de dragers van de veiligheidsbeleving. ▶

Tekst: Thea van der Geest
Foto: Marijke Volkers

WENS VAN DE BURGER

Marnix Eysink Smeets begon zijn carrière in de jaren tachtig als politieofficier.

'Ik vroeg me af hoe je het werk op een slimme manier kon aanpakken. Mijn interesseerde het niet hoe we het veilig konden krijgen – al moest ik in mijn onderbroek op mijn kop op een kruising gaan staan. Ik ging er steeds vanuit: waar zijn we ook alweer voor? Wat wil de burger? En wat betekent dat dan zowel intern als extern voor de organisatie?'

Ik werd chef van de strandpolitie en stelde twee veranderingen voor die later zijn doorgevoerd: we konden met de helft van de agenten hetzelfde effect bereiken door samen te werken met de reddingsbrigade. En we gingen serieus nadenken over wat de burger nodig had. Zo kwamen er waarschuwingsborden bij de strandopgangen en zorgden we ervoor dat we op strategische plekken zichtbaar waren.

Later, als plaatsvervangend hoofd voorlichting, werd Smeets de rechterhand van persvoortlichter wijlen Nico Laterveer: 'die het vak in belangrijke mate in Nederland heeft vormgegeven. Hij haalde in een ruk het gordijn voor de samenleving weg om te laten zien: zo wordt er naar ons gekeken en zo moeten we reageren.'

Die ervaring nam Smeets mee in zijn verdere werk: 'We hadden de Haage Oud en Nieuw rellen. Op een gegeven moment ben ik er met een marketingfilosofie naar gaan kijken en kwam ik tot andere oplossingen. Heel belangrijk was: zorg dat je mensen uit de buurt erbij betreft, zorg dat je geen monomane cultuur van alleen jonge mannen meer op straat hebt, maar een gemixte hoeveelheid mensen uit de bevolking. Werk voor 70 procent op basis van preventie en 10 procent op basis van repressie. Maar als je repressief optreedt doe het dan daadkrachtig.'

Smeets: 'Iedereen ging er vanuit dat het volgende jaar weer een probleem was. Toen veronderstelde ik: als we er nu tenminste van uitgaan dat we géén probleem meer hebben. En ten tweede: onderzoek wat er gebeurt in die buurten. Hoe komt het nou? Hoe zitten die jongens in elkaar? Hoe zitten die buurten in elkaar? Hoe zitten (ook) dienders in elkaar? En als je rekening houdt met de psychologie van die mensen, wat moet je dan doen? Dat bleek te werken als een speer. Toen is voor het eerst overigens rekening gehouden met het veiligheidsgevoel en niet alleen met veiligheid.'

Omdat ik dit boeiende materie vond heb ik de politie verlaten en een eigen bureau opgericht. Enerzijds om uit te denken en te onderzoeken of het ook elders zou werken, en bij andere problemen. Smeets stond in de jaren daarna aan de basis van veel zaken in het veiligheidsbeleid die we inmiddels heel normaal vinden. Integraal veiligheidsbeleid, Keurmerk Veilig Ondernemen, wijkveiligheid et cetera. Tegenwoordig is Smeets lector en zelfstandig actief als onderzoeker en adviseur. 'Ik heb gekozen voor louter de subjectieve kant van de veiligheidszorg. Ik richt me op de veiligheidsbeleving, maar bijvoorbeeld ook op het vraagstuk van vrouwen. Het interesseert mij namelijk niet zo hoe de statistieken eruit zien, hoeveel turfjes er gezet zijn vanuit het systeem, maar hoe mensen zich voelen!'

Aan ZSM

worden veel metaforen gekoppeld.

Vergelijkingen met

een wasstraat,

een vliegveld of de

EHBO-afdeling van

een ziekenhuis doen

de ronde. Vier

vragen over de

beste vergelijking,

beantwoord

door Roel Dona,

plaatsvervangend

hoofdofficier regio

Utrecht-Lelystad.

Welke metafoer past het best bij ZSM en waarom?

De EHBO-afdeling. Bij een EHBO kan alles binnen komen, rijp en groen. Van de sportblessure tot het slachtoffer van zinloos geweld. De aanwezige EHBO-arts beslist wat er vervolgens moet gebeuren en kijkt of dat ook direct op de EHBO kan. Bij ons is ZSM de voordeur voor alle veel voorkomende criminaliteitszaken. Alle aangehouden verdachten worden gemeld bij ZSM. En dan staat er ook een officier van justitie die de beslissing neemt en probeert alles direct af te handelen. Het is dus niet als bij een EHBO erg verantwoordelijk werk in zaken die vaak een grote impact op alle betrokkenen hebben.

Wie is de binnenkomende patiënt bij ZSM?

De aangehouden verdachte is het startpunt van ZSM. Maar naast die verdachte neemt het slachtoffer een even belangrijke plaats in. De inspanning is er namelijk ook op gericht te zorgen dat de door het slachtoffer geleden schade ongedaan gemaakt wordt of vergoed.

Welke kwaliteiten hebben medici op een EHBO-afdeling gemeen met de ZSM-professional binnen het OM?

Je moet overal verstand van hebben zonder specialist te hoeven zijn. Hoewel het misschien tegenstrijdig klinkt is het dus ook een specialisme. Waar het om gaat is een goede triage en brede kennis van alle mogelijke interventies. Je moet snel een diagnose kunnen stellen en in staat zijn een leerste aanpak of oplossing te bedenken. Zodra een verdachte aangehouden wordt is het zaak te bepalen wat je met de zaak wil. Dat zal in de meeste gevallen een strafrechtelijke afdoening zijn maar soms is een andere afdoening beter.

Omdat je er zo snel bij bent kun je soms bijvoorbeeld iemand bewegen hulpverlening in te schakelen. In sommige zaken is het het belangrijkste dat een verdachte zijn excuses aanbiedt aan het slachtoffer en een eventuele schade vergoedt. Het mooie van ZSM in vergelijking met een EHBO is dat we óók nog eens de relevante ketenpartners in het proces betrekken.

De EHBO kan niet alles oplossen, maar verwijst ernstig zieke patiënten door. Hoe zit dit bij ZSM?

Eigenlijk op dezelfde wijze. We willen alleen die zaken afdoen in ZSM die zich voor de snelle afdoening lenen. Als de feiten te complex liggen en op termijn van een aantal dagen niet duidelijk te krijgen zijn, dan dragen we de zaak over naar bijvoorbeeld onze OM-specialisten. Dat geldt ook voor die zaken waarin de schade voor het slachtoffer moeilijker vast te stellen is of die te zwaar zijn.